

МЕДИИ И КОМУНИКАЦИИ НА 21. ВЕК 21ST CENTURY MEDIA AND COMMUNICATIONS

1/2017

Мехмед Юмер

МЕДИИТЕ В ТУРЦИЯ В ОКОВИТЕ НА ВЛАСТТА И ЕРОЗИЯТА НА ТУРСКАТА ЖУРНАЛИСТИКА

Mehmed Yumer

THE MEDIA IN TURKEY UNDER GOVERNMENT CONTROL AND THE EROSION OF TURKISH JOURNALISM

Анотация: В съвременна Турция под лидерството на президента Реджеп Тайип Ердоган телевизии и вестници биват закривани под натиска на властта, ежедневно се тиражира недостоверна информация, с която се етикетират опонентите, а противопоставянето на тези практики чрез политически средства и с правни механизми е сведено до минимум. От тази гледна точка в Турция неудобните за властта истини не се публикуват, вместо средство за масово осведомяване медиите са превърнати в инструмент за пропагандиране на политиките на властта. С други думи, турските медии силно се отдалечават от универсалните стандарти за правене на обективна журналистика, като големите медии следват проправителствена линия и прикриват недостатъците на управниците.

Ключови думи: „Джумхурийет“, „Заман“, едноличен режим, преврат, тролове, цензурата в интернет

Abstract: In modern Turkey under the leadership of the President Recep Tayyip Erdogan television stations and newspapers are being closed down under the pressure of the authorities; false information that about the opponents is disseminate daily and opposition to these practices is minimized through political sources and legal mechanisms. From this point of view, in Turkey inconvenient truths about the authorities are not published, instead of being mass media, the media have been turned into an instrument for promoting the government policies. In other words, Turkish media are very far from the universal standard of doing objective journalism, as big media toes a pro-government line and hide the shortcomings of the rulers.

Key words: „Cumhuriyet“, „Zaman“, sole rogue regime, coup, trolls, Internet censorship

Ако хората в една страна се събуждат с мисълта – да видим днес колко журналисти ще бъдат арестувани, това показва състоянието, до което е сведена демокрацията в нея. В Турция на 14 декември 2014 г. беше извършен преврат срещу свободното слово. Арестувани бяха общо трийсет и един журналисти, сценаристи, режисьори, колумнисти, сред които и главният редактор на най-влиятелния вестник с най-висок тираж „Заман“ Екрем Думанлъ, както и генералният директор на една от водещите телевизии „Саманйолу“ Хидайет Караджа. Тази дата ще остане в историята на републиканска Турция с епитета „черната неделя“ на турската демокрация. Анализаторите са единодушни, че акцията е извършена с цел отклоняване на вниманието навръх годишнината от гръмналия на 17 декември 2013 г. корупционен скандал, в резултат на който четирима министри бяха принудени да подадат оставки, а в дома на шефа на Халкбанк полицията откри стотици хиляди долари в кутии за обувки.

Осемдесет часа след задържането им съдът постанови генералният директор на телевизия „Саманйолу“ Хидайет Караджа да остане в затвора, където е и досега, а главният редактор на в. „Заман“ Екрем Думанлъ бе освободен, но със забрана за напускане на страната. Обвиненията срещу Екрем Думанлъ и Хидайет Караджа са просто смехотворни. Докато прокуратурата повдига обвинение срещу първия, че е допуснал публикуването на две аналитични статии и една публикация, които уж го „уличават“ в „създаване на терористична организация с цел нарушаване на държавния

суверенитет”, вторият е обвинен в същото, само че заради прилика с действителни лица в един от сериалите, излъчени в управляваната от него телевизия! Атаката срещу в. „Заман” и телевизия „Саманйолу” не е случайна. Истината, която ни разкрива операцията срещу свободата на словото от 14 декември 2014 е, че „Заман” и „Саманйолу” бяха най-силните крепости на свободното слово в Турция. Двете медии заемаха категорична позиция както срещу доминиращата роля на военните в обществено-политическия живот, така и срещу авторитарната власт на един управленец. Разбирането, което споделяха вестник „Заман” и телевизия „Саманйолу”, е, че всеки човек трябва да се приеме такъв, какъвто е, те уважаваха демократичните принципи, секуларизма като свободно изповядване на убежденията, правовата държава, универсалните човешки ценности и различията. Двете медийни групи винаги са били отворени за всички гледни точки, защитаващи демокрацията, човешките права и свободи.

На 28 октомври 2015 г. полицията, използвайки сълзотворен газ, полицейски палки и насилие върху журналистите нахлу в сградите на телевизиите „Каналтюрк” и „Бугюн”, както и в редакциите на вестниците „Бугюн” и „Миллет”.

Турският вестник „Джумхурийет” публикува през май 2015 г. видеокадри с тирове на Националната разузнавателна служба (МИТ), спрени за проверка на 19 януари 2014 г., които според официалната версия са пренасяли хуманитарна помощ за тюркмените в Сирия. После медията плати много висока цена за това – задържани бяха главният редактор на вестника Джан Дюндар и кореспондента Ердем Гюл. Истанбулската прокуратура започна разследване срещу двамата журналисти, като ги обвини в „съзнателно и целенасочено подпомагане на терористична организация, без пряко членуване в нея”, „политически и военен шпионаж”, „огласяване на секретна информация”. Двата журналисти бяха откарани в затвора в Силиври. След три месеца бяха освободени, а президентът Реджеп Ердоган буквално заяви, че „не уважава решението на съда.” А на 31 октомври 2016 г. бяха задържани девет журналисти и ръководни кадри от същата медия.

Всичко това се случи чрез проектните съдилища, наречени специализирани. Уж се демонстрираше привидно спазване на закона, но същевременно медиите бяха линчувани. Опирайки се на високото самочувствие, повдигнато от резултатите на парламентарните избори на 1 ноември 2015 г., на 4 март 2016 г. властите в Турция назначиха държавен синдик на медийна група „Феза газетеджилек”, която включва вестник „Заман”, информационна агенция „Джихан”, „Тюдейс Заман”, списание „Аксион”. А след опита за военен преврат на 15 юли 2016 г. бяха закрити над сто и осемдесет медийни групи, докато броят на арестуваните журналисти наближи сто и деветдесет души.

Излишно е да споменаваме, че непрекъснатите арести на представители на медиите напоследък показват, че е налице процес, който цели да сложи окови не на самите журналисти, а на свободата на словото – майката на всички свободи.

Какво се крие зад акцията срещу независимите медии?

Първо, единодушно е мнението, че Турция върви към едноличен режим на управление. В близкотоизточен мащаб формата на едноличните режими е автократия. Преди утвърждаването на автократичен режим властите, които са решени на това, твърдят, че срещу тях се готви преврат. И когато се потушава този измислен преврат, пречките пред установяването на автократичната власт се отстраняват една по една. Например Гамал Абдел Насър утвърждава автократичната си власт, като твърди, че Мюсюлмански братя готвят заговор срещу него. Оттогава насам Египет не може да се избави от авторитарните режими. Когато един режим добие авторитарен или автократичен характер, той не се задоволява само с това, да подчини своите противници, но поставя под свой контрол цялата опозиция и не се отчита за действията си пред никого. Турция върви в същата посока.

Второ, поляризацията в Турция достигна застрашителни размери. Като се има предвид хетерогенната структура на обществото, това увеличава вероятността за сблъсък между потенциалните рискови полета.

Трето, след като беше достигнал най-критичната си фаза, процесът за търсене на мирно решение на кюрдския проблем бавно, но безвъзвратно затихна. Доказателство за това са арестите на двамата съпредседатели и на други осем народни представители от Демократичната партия на народите, за която предимно гласуват кюрдите.

Турция след въвеждането на извънредното положение

След опита за преврат на 15 юли 2016 г. на 20 юли Съветът за национална сигурност на Турция въведе извънредно положение за три месеца, а след изтичането на този срок то беше удължено. По всичко изглежда, че извънредното положение е на път да стане обичайният режим в Турция. Оттогава насам бяха издадени редица декрети, в резултат на което от длъжност бяха освободени над сто и пет хиляди държавни служители. Повече от седемдесет и две хиляди души бяха задържани, над трийсет и две хиляди души са вкарани в затвора. След опита за метеж насилията над задържаните зачестиха. Това беше потвърдено от близките и адвокатите на арестуваните лица. Наблюдателите от Европейския съюз и от ООН бяха възпрепятствани. В резултат на удължаването на срока за задържане на трийсет дни и въвеждането на забрана за наемане на адвокат през първите пет дни, арестуването на болни хора и бременни жени доведе до сериозно нарушаване на човешките права. Според данните в жалбите до правозащитните организации задържаните получават достъп до адвокат средно за десет дни.

Ерозията на турската журналистика

През 2016 година в списъка „Враговете на свободното слово“ на Репортери без граници фигурира и Реджеп Ердоган. Критерият, по който турският президент е вкаран в този списък, е, че той носи пряка отговорност за закриването на медии и арестуването на журналисти в страната му.

От друга страна, британският вестник „Гардиън“ направи проучване върху активността на троловете, близки до управляващата Партия на справедливостта и развитието и констатира, че в Турция журналистите получават физически и сексуални заплахи, организират се кампании за публичното им линчуване и по този начин се цели сплашването им. По данни на Международния медиен институт от януари досега срещу турските журналисти е имало над две хиляди опита за онлайн насилие, смъртни заплахи, сексуални закани, клеветнически кампании и хаквания.

По данни на съвместния доклад на турската Фондация за комуникации „Бианет“ и немската секция на Репортери без граници седем от десет телевизионни канала в Турция са свързани с властта. От доклада ясно се вижда как правителството упражнява натиск върху медиите, както и връзките на собствениците на медиите с властта. Например, в доклада се цитира, че един собственик на два вестника и една телевизия е влязъл в медийния бизнес само за да подкрепи Ердоган. В доклада се твърди, че на базата на записи на телефонни разговори от 2013 г. между медийни магнати, главни редактори и висши държавни функционери се допуска, че е налице държавна намеса и цензура върху медиите. По мнението на медийните критици собствениците на холдинговите предприятия са убедени, че притежаването на медии, които не критикуват властта осигурява възможност за печелене на търгове и други облаги. Собствениците на медии се бизнесмени, които добиват печалба в други сектори. Тези бизнесмени открито подкрепят властта.

От друга страна, няма прозрачност по отношение на получаването на държавни реклами. Според доклада правилата за разпределянето на държавните реклами са изключително гъвкави и неясни. След опита за преврат беше променен (5 октомври 2016 г.) регламентът на Съвета за медии и реклами. Съгласно новия и оспорван регламент, ако сред журналистите в една медия са налице такива, които се разследват в обвинение за тероризъм, те трябва да бъдат освободени от работа в рамките на пет дни. В противен случай държавата спира рекламите за съответната медия.

Според доклада на „Амнести Интернешънъл“ за 2016 г.¹, особено след опита за преврат на 15 юли, турското правителство е упражнило силен натиск върху държавните служители и гражданското общество. Лицата, които са обвинени за връзки с движението на Фетхуллах Гюлен, са били основният обект на тези репресии, се отбелязва още в доклада. От друга страна, се посочва, че в Турция състоянието на свободното слово „се влошава рязко“. По данни на организацията след въвеждането на извънредното положение са арестувани 188 журналисти, на които са повдигнати обвинения, а 184 медийни компании са затворени по произволен начин. Също така се изтъква, че лицата, които дават

¹ Вж. Amnesty International Report 2016/2017 „The State Of The World’s Human Rights”, <https://www.amnesty.org/en/countries/europe-and-central-asia/turkey/report-turkey/>.

гласност на кюрдския проблем, биват подложени на жестоки гонения. Друг важен акцент в доклада е броят на затворените неправителствени организации – общо 377, сред които са дружества за защита правата на жените, адвокатски сдружения, благотворителни фондации и др.

В доклада се обръща сериозно внимание и на административните наказания, на които са подлагани хората от научните среди, подписали декларацията „Учени в покрепа на мира“ (Academics for Peace) като пример за рязкото влошаване на състоянието на свободното слово. Посочва се, че 142 учени са били отстранени от длъжност, защото са подписали декларацията.

В доклада на „Амнести Интернешънъл“ се откроява и фактът, че след опита за военен преврат в Турция, за който властите държат отговорен Фетхуллах Гюлен, на близките до неговото движение медии са назначени държавни синдици, в резултат на което те възприемат проправителствена издателска политика. Друг важен акцент в доклада е цензурата в интернет. Посочва се, че властите ограничават интернет сайтове, профили в социалните мрежи без съдебно решение и право на обжалване. За пример се посочва преустановяването на интернет услугите и ограничаването на социалните мрежи в Югоизточна Турция от октомври 2016 г.

По всичко личи, че властта на Ердоган в Турция няма никаква търпимост към свободата на словото и медиите. Тя е твърдо решена да заглуши всяка критика, изречена на висок глас.